

Cilt / Volume: 12, Sayı / Issue: 23, Sayfalar / Pages: 185-198

Araştırma Makalesi / Research Article

Received / Alınma: 01.12.2021

Accepted / Kabul: 19.01.2022

EMEK PİYASASININ EN ALTINDAKİLER GÖÇMENLER: İSTANBUL'DA TÜRKİYELİ VE SURIYELİ ÇALIŞANLAR ARASINDAKİ ÜCRET AYRIMCILIĞI*

Mustafa KAHVECİ¹

Serdar ACUN²

Öz

Göçmen emeği son yıllarda Türkiye emek piyasasında çok fazla görünür hale geldi. Özellikle sayıları 3,6 milyona yaklaşan Suriyeli göçmenler, Türkiye'nin bazı illerinde emek piyasasının önemli parçasıdır. Genellikle Türkiye emek piyasasında önemli yer edinen göçmenler içinde buldukları yaşam koşulları nedeniyle kayıt dışında, güvencesiz ve düşük ücretli olarak istihdam edilmektedir. Bu çalışma Türkiye'nin en fazla göçmene ev sahipliği yapan şehri İstanbul'da Suriyeli göçmenler ile Türkiyeli çalışanlar arasındaki ücret ayrımcılığı konusu ele alınmıştır. Çalışmada Türkiyeli ve Suriyeli emekçilerin arasındaki ücret farklılığına etki eden cinsiyet, eğitim ve çalışma süresinin etkileri analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda Suriyeli göçmenlerin Türkiye emek piyasasında ücret ayrımcılığına uğradığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ücret Ayrımcılığı, Göçmen, Emek Ayrımcılığı

Jel Kodları: J31, O15, J71.

*Bu çalışmada, TÜBİTAK tarafından desteklenen "Misafirlikten Kent Sakinliğine: İstanbul'da Suriyeli Sığınmacıların Barınma Deneyimleri" isimli 119K110 nolu 1002 projesi kapsamında derlenen verilerden yararlanılmıştır.

¹Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, E-posta: mustafa.kahveci@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5053-2230

²Dr., Munzur Üniversitesi, E-posta: serdaracunn@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7627-9894.

Atıf/Citation

Kahveci, M. & Acun, S. (2022). Emek piyasasının en altındakiler göçmenler: İstanbul'da Türkiyeli ve Suriyeli çalışanlar arasındaki ücret ayrımcılığı. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 185-198.

IMMIGRANTS AT THE BOTTOM OF THE LABOR MARKET: WAGE DISCRIMINATION BETWEEN TURKISH AND SYRIAN WORKERS IN ISTANBUL

Abstract

Migrant labor has become visible in the Turkish labor market in recent years. Especially Syrian immigrants, whose number is approaching 3.6 million, are an important part of the labor market in some provinces of Turkey. Generally, immigrants are employed unregistered, insecure and with low wages due to their living conditions. This study deals with the issue of wage discrimination between Syrian migrants and Turkish workers in Istanbul, which hosts the highest number of immigrants in Turkey. In the study, the effects of gender, education, and working time on the wage gap between Turkish and Syrian workers were analyzed. As a result of the study, it has been concluded that Syrian immigrants are subject to wage discrimination in the Turkish labor market.

Keywords: Wage Discrimination, Immigrant, Labor Discrimination

Jel Codes: J31, O15, J71.

1. GİRİŞ

Türkiye Asya ve Avrupa'nın kesişim noktasında yer alması, içerisinde bulunduğu bölgede uzun süredir devam eden savaşlar ve istikrarsızlık sebebiyle son yıllarda göçmenlerin yoğunlaştığı ülkelerden birisi haline dönüşmüştür. Özellikle 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşıyla birlikte göçmen ve/veya geçici sığınma statüsü sahibi göçmen sayısı Türkiye'de hızlı bir biçimde artış göstermiştir. 2011-2015 yılları arasında uygulanan açık kapı politikası sonucunda Türkiye'de ikamet eden Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı sayısı artarken bu dönemde Türkiye, Avrupa'ya geçiş için kullanılan ülkelerden biri haline gelmiştir. Bununla birlikte 2016 yılında yapılan Türkiye – Avrupa Birliği (AB) anlaşmasından sonra Suriyeli sığınmacılar için Avrupa'ya geçiş olasılığı da azalmıştır. Dönem içerisinde, özellikle 2011-2016 arasında hızlı bir artış gösteren geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı, 2017 yılında 3,5 milyona ulaştıktan sonraki yıllarda yatay bir seyir izlemiş ve 2021 Ekim ayı itibariyle 3,723,674 kişi olmuştur (Göç İdaresi, 2021). AB anlaşması sonucunda Türkiye'yi geçici durak olarak kullanma olasılığı azalırken Suriye'deki iç savaşın kısa sürede bitmeyeceğine dair fikrin yerleşmesiyle birlikte Türkiye'de kentlere yayılmış olan Suriyelilerin hem ekonomik hayata katılma ihtiyacı, hem de kendi donanımlarını emek piyasasındaki gereksinimlere uyarlamak için zamanları artmıştır.

Siyasal alanda, kamu politikası yapım sürecinde yoğun bir tartışmanın konusu olan Suriyeli sığınmacıların entegrasyonu ve/veya Türkiye'de yaşadıkları dönemde biriktirdikleri deneyimler, bilimsel araştırmaların da en önemli ve hızla artan alanlarından birisi haline gelmiştir. Bu çalışma da bu çabalardan birisi olan ve TÜBİTAK tarafından desteklenmiş olan “Misafirlikten Kent Sakinliğine: İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Barınma Deneyimi” başlıklı araştırma projesinin verilerine dayanmaktadır. Bu çalışmanın ana

motivasyonu ‘Türkiyelilerle Suriyeliler arasında ücret ayrımcılığı var mıdır?’ sorusudur. Çalışmanın veri setini, İstanbul’da yaşayan 300 Suriyeli ve 300 yerli bireyle yapılan anketlerden emek piyasasında faal olanları oluşturmaktadır.

Genel olarak göçmenlerin dünya genelinde; emek piyasasında, barınma ihtiyacının karşılanmasında, mülkiyet haklarında ve daha pek çok alanda ayrımcılıkla yüz yüze geldiğini gösteren yaygın bir yazın bulunmaktadır.

Çalışma koşullarında ve/veya kazançlarında ayrımcılık sadece göçmenler için değil bütün göçmenler için sorun olarak varlığını devam ettirmektedir. Ancak göçmenlerin sahip olduğu engeller, bariyerler diğer göçmenlere göre de daha yüksek olmaya devam etmektedir. Bu durumu açıklamak için alan yazınında göçmen açığı (refugee gap) tanımı etrafından farklı açıklamalar getirilmiştir.

Göçmenler ve insani kriz sebebiyle ülkesini terk eden göçmenler (göçmen statüsü dışında koruma statüsü olan göçmenler) çeşitli yönlerden ekonomik motivasyonlarla göç edenlerden ayrılmaktadır. Zorunlu göç ve ekonomik göç arka planındaki motivasyonlar ve öncesindeki hazırlık bakımından da birbirinden farklı özellikler göstermektedir.

Ampirik çalışmalarda göçmenlerin emek piyasasında düşük ücretli işlerde yoğunlaştığı (Colic-Peisker ve Tilbury, 2006), kendileri ile aynı vasa sahip yerlilerden daha az ücret aldığı (Llull,2017), bu farkın ülkedeki kalma süresi arttıkça azalmaya başladığı (Connor, 2010), emek piyasasında daha yüksek ücret ödenen işler için yerlilerin göçmenlerden daha fazla tercih edildiğini gösteren bulgular elde edilmiştir.

İlgili yazının bu konudaki bulgularından hareket eden çalışmanın girişi takip eden kısmının düzeni şöyledir: Girişin ardından Türkiye’deki Suriyeliler ve göç süreci ile ilgili temel özellikler betimsel biçimde ortaya konulmuştur. Bu bölümde hem uluslararası yazın hem de Türkiye’de bu alanda yapılmış çalışmalar sistematik biçimde sunulmuştur. Yazın tartışmasının ardından ise beşeri sermaye kuramından hareketle Mincer modeli tahmin edilmiş ve ampirik sonuçlar tartışılmıştır. Sonuç bölümü ise araştırma sorusuna bağlı olarak ampirik bulguları tartışıp bundan sonraki araştırma alanlarına ve kamu politikası önerilerine yer verilerek çalışma sonlanmaktadır.

2. SURIYELİ SİĞİNMACILARIN TÜRKİYE’YE GÖÇ SÜRECİ

Suriye’de 2011 yılında başlayan ve hala devam eden iç savaşın ülke içinde ve dışında yarattığı en önemli etkilerden biri, ülke içi ve dışına doğru meydana gelen kitlesel zorunlu göç olmuştur. 2011 yılının ilk çeyreğinde başlayan Suriye iç savaşı öncesinde, Suriye nüfusu yaklaşık olarak

22,5 milyondur. İç savaş ile yaklaşık 6,6 milyon Suriyeli ülke dışına kaçarak göçmen durumuna düşmüştür. Savaş esnasında 6,1 milyon kişi ise ülke içi göç hareketliliğine katılmıştır (UNCHR, 2020). Ülke dışına göç eden nüfusun önemli bir bölümü Suriye'ye komşu olan Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'a yerleşmiştir. Türkiye, sınır komşusunda yaşanan iç karışıklıktan en fazla etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Ülkenin en uzun sınırının Suriye ile olmasından da kaynaklı, iç savaştan kaçan Suriyelilerin en önemli güzergahlarından biri de Türkiye'dir. Savaşın ilk döneminde yaşanan göç dalgasıyla birlikte Türkiye ilk başta 10 şehirde 26 geçici barınma merkezi kurmuş ve bu geçici barınma merkezlerinde 256.971 Suriyeli göçmeni ağırlamıştır. Ancak savaşın giderek artan yoğunluğuyla birlikte göç dalgaları daha da artmış ve geçici koruma merkezleri yetmemeye başlamıştır. Süreç ilerledikçe koruma merkezlerindeki Suriyeli göçmenler Türkiye'nin dört bir yanına yayılmamaya başlamıştır. Suriyelilerin ülkemizde kalış sürelerinin uzaması da bu uygulamanın devlet nezdinde desteklenmesine neden olmuştur. 14 Ekim 2021 tarihi itibarıyla 5 ilde 7 geçici barınma merkezinde yaklaşık 52 bin geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler barındırılmaktadır. Bunun dışında, geçici barınma merkezleri dışında 3,6 milyon geçici koruma sahibi Suriyeli ise çeşitli kentlerde ikamet etmektedir.

En çok geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusunun yaşadığı şehirler ise İstanbul (533 bin), Gaziantep (458 bin), Hatay (437 bin), Şanlıurfa (425 bin), Adana, Mersin, İzmir, Bursa, Konya ve Kilis olmuştur. Şehir içerisinde Suriyelilerin yerli nüfusa oranına bakıldığında ise Kilis, Mardin, Mersin, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Adana, Osmaniye ve Bursa, Suriyeli nüfusunun en yoğun olduğu şehirler olarak öne çıkmaktadır. En fazla Suriyelinin yaşadığı şehir olan İstanbul'da ise şehir nüfusunun yaklaşık %3,56'sı Suriyelilerden oluşmaktadır. Türkiye'de geçici koruma kapsamında olan Suriyeliler 81 ilde de yaşamaktadır. Iğdır, Giresun, Tunceli, Bayburt, Artvin ve Erzincan nüfusa oranla en az Suriyelinin ikamet ettiği illerdir.

Türkiye'de geçici koruma kapsamında yer alan Suriyelilerin yaklaşık %54'ü erkek iken %46'sı ise kadındır. Göç idaresinin 24 Şubat 2021 tarihinde yayınladığı verilere göre geçici koruma altındaki Suriyelilerin yaklaşık %47'si, 18 yaş altı bireylerden oluşmaktadır. Göç idaresinin verilerinden de anlaşılacağı üzere Suriyelilerin Türkiye'deki yerleşikliği misafirlikten kalıcılığa doğru evrilme eğilimi göstermektedir. İçişleri Bakanlığının, 2019 yılının sonunda açıkladığı verilere göre yaklaşık 110 bin Suriyeli göçmen Türkiye vatandaşlığına geçmiştir.

Çalışma izni verilen Suriyeli sayısı 2019 yılı itibarıyla 31 bin civarındayken en az bir Suriyeli ortağı bulunan işyeri sayısı ise 15 bin civarındadır (Göçmenler Derneği, 2021). ILO tarafından hazırlanan raporda, 2017 yılında Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin yaklaşık %48'i imalat

sanayinde çalışmaktadır. İmalat sanayi içinde yoğunlaştıkları sektörler ise tekstil, giyim, deri ve ayakkabı olarak göze çarpmaktadır (ILO, 2020). Ülkede yaşayan Suriyelilere verilen çalışma izinlerinin yaşayanlara oranla yok denecek kadar az olması Suriyelileri kayıt dışı istihdama yöneltmektedir. Suriyelilerin yoğun olarak çalıştığı tekstil, deri, giyim ve ayakkabı sektöründe Suriyeliler olmadan kayıt dışılık oranı %30 civarındayken Suriyelilerle beraber bu oran %38,5'e yükselmektedir (ILO, 2020).

2.1. Göçmenlere Yönelik Ücret Ayrımcılığı

Göçmenlerin emek piyasasına katılımları ve kazanç yapıları üzerine yaygın bir yazın bulunmakla birlikte göçmenlerle ilgili yazın daha sınırlı kalmıştır. Bu durumun en önemli sebebi kapsamlı ve temsil kabiliyetine sahip veri yokluğudur. Göçmenlerin emek piyasasında daha düşük kazançlarının olması veya daha düşük vasıflı işlerde istihdam edilmesinin gerekçelerini; dil yeterliliklerinin zayıflığı, yerleştikleri ülkede kullanılabilir bir vasa sahip olmadıkları ve ülkede kalma süresi uzadıkça ücret açığının azalacağını öne süren çalışmalar bulunmaktadır (Chiswick vd., 2005). Bu savın aksine göçmenler ve yerliler arasındaki ücret açığının kapanmadığına işaret eden bulgular da yer almaktadır. Reitz (2007)'de göçmenlerin dil yeterliliğine sahip olmamasının ve yeni geldikleri ülkede çalışma deneyiminin olmamasının yanı sıra geldikleri ülkedeki vasıflarını gösteren belgeleri sunmaktaki güçlükler nedeniyle emek piyasasına en alttan katıldıklarını öne sürmektedir. Göçmen giriş etkisi (immigrant entry effect) olarak ifade edilen bu durumun Batı ülkelerinden gelen göçmenler için geçerli olmadığını ancak Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerinden gelen göçmenler için geçerli olduğunu dayanak sayan çalışmalar yapılmıştır (LeGrand ve Szulkin, 2002; Reitz, 2007).

Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu dünya genelinde, göçmen sayısındaki artışa paralel bir biçimde akademik yazının daha fazla ilgisini çekmektedir. Göçmenlerin refahlarını arttırmakla ilgili motivasyonlarının diğer göçmenlerden farklı olduğuna ilişkin farklı tezler öne sürülmektedir. Göçmenler emek piyasasına girdiklerinde en alttan başladıkları için geldikleri ülkenin emek piyasasına uyum sağlamak için beşeri sermayelerine yatırım yapmalarının (dil öğrenmek, iş kursuna gitmek vb.) maliyetinin (çalışmamanın fırsat maliyeti) daha düşük ve bu yatırımlarının geri dönüşü daha yüksek olabilir. Bu savın mantıksal sonucu; göçmenlerin geldikleri ülkenin emek piyasasına entegrasyonun, ülkeye gelişlerinden sonraki ilk dönemde hızlı bir biçimde gerçekleşmesidir. Bu sonucun aksini savunan tezin ise göçmenlerin ülkeye ilk geldiklerinde sahip oldukları belirsizliğin yüksekliği ve çalışma izniyle ilgili sahip oldukları kısıtlamaların varlığına işaret etmektedir. Ne zaman çalışma izninin olduğu, bir statüye sahip olacaklarını bilmedikleri, bu izinlerin süreye bağlı olması ve hatta geldikleri ülkeye geri dönme

beklentileri yüksek olduğu için göçmenlerin kendi vasıflarını geldikleri ülkenin emek piyasasına uyumlulaştırma konusunda motivasyonları düşük olabilir. Bu nedenle geldikleri ülkenin diline hakimiyetlerini geliştirmek, emek piyasasında ihtiyaç duyulan vasıfları kazanmak, sosyal ağlarını geliştirmek konusunda çabalarını azaltmalarına yol açabilir (Brell vd.,2020).

Göçmenler baskı ve şiddetten kaçtıkları için pek çok durumda ülkelerini ani bir biçimde terk ederken yanlarına hem geçmiş fiziksel olan servet birikimlerini, aile üyelerini ve sosyal ağlarını taşıyamamaktadır (McCabe, 2010). Yaşadıkları travmaların da etkisiyle göçmenlerin pek çoğunun fiziksel ve mental güçlükler yaşadığı ve bu durumun da ekonomik olarak entegrasyonlarını sınırladığını gösteren çok sayıda çalışma yapılmıştır. (Mirza ve Heineman, 2012, Ellis vd., 2016).

2014 yılı Avrupa Birliği İşgücü Anketi mikro verilerini analiz eden Dumon vd. (2016)'da ücret değil ancak işgücüne katılımı ilgili kapsamlı bulgular sunulmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre göçmenler yerlilerden değil aynı zamanda aile birleşmesiyle gelenler hariç, bütün göçmen gruplarından daha düşük bir istihdam düzeyine sahiptir; göçmenlerin istihdam oranı % 56, işsizlik oranı %19 iken bu oran ekonomik amaçlarla gelen göçmenlerde %71'e %15, yerlilerde ise %65'e % 10 olarak gerçekleşmektedir (Dumon vd., 2016, s.17). İstihdam ve işsizlik oranlarında hem yerliler hem de diğer göçmenlerden geride kalan göçmenlerin bir kez işsiz kaldıktan sonra yeni bir iş bularak emek piyasasına dönüş oranları da diğer grupların gerisinde kalmaktadır (Dumon vd., 2016; s.18). Göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun en önemli göstergesi olan yerlilerle aynı düzeye gelmek bakımından ülkede kalma süreleri uzadıkça durumlarında iyileşme görülürken tam olarak yerlilerle aynı istihdam düzeyine ulaşmalarının 20 yıl sürdüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Göçmenlerin ilk 5 yıl içerisinde sadece %27'si istihdam edilirken, onuncu yılda bu oran %56'ya ulaşmakta, 15 ve 19 yıl arasında istihdam açığı hızlıca kapanmakta ve yirminci yılda yerliler ve göçmenler emek piyasasında istihdam düzeyleri bakımından eşitlenmektedir.

Göçmenler, diğer göçmenler ve yerlilerin ücretleri karşılaştırıldığında istihdam edilmeye benzer bir kalıp ortaya çıkmaktadır. ABD'de bulunma süresi iki yıl ve altında olan göçmenlerin ortalama ücreti, yerlilerin %40'ı diğer göçmenlerin ise %49'u iken bu oran, göçmenlerin ülkeye geldikten on yıl sonra yerlilerin %55'ine diğer göçmenlerin % 70'ine ulaşmaktadır. Göçmenlerin ücret açığı zaman içerisinde kapanıyor olmakla birlikte 10 yıl sonra bile ücret açığı varlığını yüksek düzeyde sürdürmektedir (Brell vd., 2020). ABD için yapılan diğer çalışmalardaki bulgular da Brell vd. (2020)'ye benzer sonuçlara işaret etmektedir. Ülkede

kalma süresi arttıkça göçmenlerin ücret açığı azalırken bu durumun temel belirleyeni, dil hakimiyetinin artması ve geldikleri ülkede (ABD) aldıkları eğitimin artmasıdır (Chin ve Cortes, 2015). ABD'de yapılan çalışmaların gösterdiği bir başka sonuç ise istihdam düzeyi yükselse bile daha vasıflı işlere (beyaz yaka işlerine) erişimde, göçmenlerin diğer göçmen grupları ve yerlilerin gerisinde kaldığını ve bu nedenle kazançlarının da daha düşük kaldığını göstermektedir (Connor, 2010)

ABD için Capps ve arkadaşları (2015) ile Fix ve arkadaşlarının (2017) çalışmalarında göçmenlerin geldiği ülkenin istihdam düzeyini ve gelirlerini etkilediği işaret edilmektedir. Bununla birlikte sadece gelinen ülke değil göçmenlerin ülkeye geldiği yaş da kazanç yapılarını etkilemektedir. 14 yaşından küçükken ülkeye gelen göçmenler yerlilerle benzer kazançlar elde ederken yaş yükseldikçe ücret açığı artmaktadır (Evans ve Fitzgerald, 2017). ABD'yle birlikte geleneksel olarak göç çeken diğer bölge olan AB'de de göçmenlerin istihdam düzeyi ve kazançları, geldikleri ilk 10 yıl içerisinde iyileşse bile aradaki fark hem diğer göçmenlerle hem de yerlilerle var olmaya devam etmektedir (Schultz-Nielsen, 2017). Ülkelerin emek piyasasının durumu, özellikle düşük vasıflı olan göçmenlerin ücret ayrımcılığını etkilerken (Bevelander ve Lundh, 2007), entegrasyon süreci göçmenlerin geldikleri ülkelere göre farklılaşmaktadır (Lundborg, 2013).

Farklı ülkeler ve farklı zamanlara ait verilerle yapılan çalışmaların bulguları, AB ülkeleri için benzerdir. Göçmenler emek piyasasında istihdam, ücret, çalışma koşulları bakımından dezavantajlı durumdadır ve yüz yüze geldikleri eşitsizlikler, ülkede yaşama süresi uzadıkça azalmakta ancak bunun diğer göçmenler ve yerliler ile aynı düzeye gelmesi yaklaşık 20 yılı bulmaktadır (Bakker vd. 2017, Fasani vd. 2018, Ruiz ve Vargas- Silva, 2018).

1990 ve 2010 yılları arasını kapsayan bir veri seti kullanarak yapılan bir çalışmada Almanya'da yaşayan göçmenlerin kazançlı bir işe erişmelerinin uzun süredir Almanya'da yaşasalar da diğer göçmenlerden daha uzun sürdüğü sonucuna ulaşılmaktadır (Salikutluk vd. 2016). Beşeri sermaye kuramının temel değişkenleri olan eğitim düzeyi, geldikleri ülkelerdeki çalışma deneyimleri, kontrol edildiğinde de göçmenlerin göçmenlere göre daha düşük vasıflı işlerde istihdam edildikleri ve ücretlerinin daha düşük olduğu sonucuna varılmaktadır. (Brucker vd, 2014).

2.2. Türkiye'de Göçmen İşçiliği ve Ücret Tartışmaları

Ana Türkiye'de göçmen işçilik, 1980'lerin sonu itibariyle Balkanlardan yaşanan göç ile yoğun şekilde tartışılmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllarla birlikte Ortadoğu'da artan savaş ve çatışmalı

ortam ve Sovyetlerin dağılması ile yeni bir göç dalgasına maruz kalan Türkiye, özellikle 2010'lu yıllarla beraber Suriye'den milyonlarca göç aldı. Göçlerle birlikte göçmen işçilik daha görünür hale geldi. Göçmen işçiler genellikle kaçak olmaları sebebiyle kayıt dışı koşullarda, düşük ücrete razı olarak çalışmaktadırlar. Bu durum da özellikle kayıt dışılığın fazla olduğu tekstil, inşaat, tarım ve turizm gibi emek yoğun sektörlerde göçmen işçilerin yoğunluğunu artırmaktadır.

Yoksulluk, savaş ve baskılardan kaçarak başka ülkelerde yaşamaya başlayan göçmen işçiler, benzer nitelikli yerli işçilerle ücret konusunda kıyaslandığında daha düşük ücret almaktadırlar. Göçmen işçiler, yerli işçiyle aynı niteliğe sahip olmalarına rağmen genellikle daha az vasıf gerektiren işlerde istihdam edilmektedirler (Baum,2012). Vasıf gerektiren işlerde ücret, göçmen ve yerli işçi için çok fark etmemektedir. Ancak vasıf gerektirmeyen işlerde, göçmen işçinin ücreti yerli işçiye göre çok düşüktür (Toköz, 2008). Özellikle Suriye iç savaşıyla birlikte yaşanan göç, Türkiye işverenleri tarafından yedek işgücü kaynağı olarak görülmektedir. Ücretlerde yaşanan reel artışlar karşısında işverenlerin emek maliyetlerini düşürme arayışları, düşük ücretli kaçak göçmen işgücüne talep yaratmıştır (Akpınar, 2010).

Lordoğlu ve Aslan (2016) ise Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin, savaşın ilk yıllarında yoğun olarak geldiği 5 ilin iş gücü piyasasına etkilerini inceledikleri çalışmalarında, gelen göçmenlerin emek piyasası açısından homojen özellik göstermediğini ifade etmişlerdir. Vasıfsız ve daha çok kırsal alanlardan gelen göçmenlerin olduğu kadar yüksek vasıflı ve kentlerden gelen göçmenlerin olduğunun da belirtildiği çalışmada, göçmenleri “yerli işçilerin yapmak istemedikleri işleri yapan işçiler olarak” görmenin hatalı sonuçlar doğuracağı belirtilmektedir.

Göçmen işçiler, yerli işgücünün kabul etmediği işlerde kayıt dışı, uzun çalışma saatleriyle sosyal haklardan mahrum olarak çalıştıkları için işverenler tarafından yerli işçiye göre düşük maliyetli görülüp tercih edilmektedir (Toksöz vd.,2012). Emek yoğun sektörlerde firmaların rekabet koşullarına uyum sağlamak için ilk kullandığı faktörlerden biri göçmen ücretlerini düşürmektir. Bunun örneklerinden biri turizm sektöründe çalışan göçmenlere dayatılan yüksek çalışma saatleri ve düşük ücret gerçeğidir (Gökmen,2011).

Türkiye'de göçmen işçiler çalıştıkları işlerde hak etmelerine rağmen işverenlerin ücretlerini ödememesini büyük haksızlık olarak görmektedir. Ayrıca yaşanan duruma karşı yasal yolları kullanamamaları ise çaresizlik göstergesidir (Toksöz vd.,2012).

Suriyeli göçmenlerin ülkede yaşam süreleri arttıkça dile ve çalışma yasalarına hakimiyeti artmaktadır. Artan dil yeteneği ise göçmenlerin aldıkları ücretlere pozitif olarak yansımaktadır (Kahveci, 2019).

Göçmen işçiler, iş gücü piyasasında yerli işçilere göre daha kötü koşullarda çalışmak zorunda kalmaktadır. Göçmenler içerisinde kadın göçmen işçiler ise daha kötü çalışma koşullarına maruz kalmaktadır. Göçmen kadınlar; piyasada, esnek, düşük ücretli ve kayıt dışı işlerde istihdam edilmektedir. Göçmen kadın işçiler iş yerlerinde, ırkçı saldırılara ve kadın olmaktan kaynaklı tacizlere uğramamak, yoğun sömürü koşullarına maruz kalmamak için evlerde parça başı iş yaparak kendilerini korumaya çalışmaktadır (Uçar, 2020).

Çalışma yaşamının en kötü koşullarında çalışan göçmen çocuklar da çalışma yaşamının en altındakilerini temsil etmektedir. Göç ile yaşamları altüst olan Suriyeli çocukların önemli bir kısmı eğitime ulaşmakta sorun yaşamıştır. Eğitimden kopan bu çocuklar kendilerine emek piyasasında yer bulmaya çalışmıştır. Göçmen aileleri, göçün ortaya çıkardığı etkileri en aza indirebilmek için evdeki bütün bireylerin katkısına ihtiyaç duymaktadır. Türkiye’de göçmen çocukların çalışmasında engellerin olmaması, çocuk emeğine talebin, düşük ücretlerden kaynaklı fazla olması nedeniyle göçmen çocuklar emek piyasasında iş bulabilmektedir (Lordoğlu ve Aslan, 2018).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmada veri seti olarak TÜBİTAK tarafından desteklenen “Misafirlikten Kent Sakinliğine: İstanbul’da Suriyeli Sığınmacıların Barınma Deneyimleri” 1002 projesinin anket verileri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan veri seti, İstanbul’un 33 farklı ilçesinden 300 Suriyeli ve 300 Türkiyeli toplam 600 kişi ile yapılan anketlerden elde edilmiştir. Ancak bu çalışmada, ücret ayrımcılığı incelendiği için ücretli çalışanların yer aldığı 268 anket verisinden yararlanılmıştır. Bu 268 anketin 139’u Türkiyelilerle, 129’u ise Suriyelilerle yapılmıştır. Anket yapılan ücretli çalışanların 210’u erkek katılımcı iken 58’i ise kadındır. Katılımcıların yaş ortalaması 35,1’dir. Suriyeli katılımcıların yaş ortalaması 32,9 yıl iken Türkiyeli katılımcıların yaş ortalaması ise 37,3 yıldır.

Ücretli çalışan katılımcıların eğitim seviyesi incelediğinde %27,2’si ilköğretim ve altı eğitim seviyesine sahip iken %29,9’u ise üniversite ve üstü eğitim seviyesindedir. Türkiyeli katılımcılarda üniversite ve üstü eğitim seviyesinde olanlar %25,9 iken Suriyeli katılımcılarda bu oran %34,2’dir.

Ankete katılan ücretli çalışanların ortalama ücreti 3368 Türk lirasıdır. Ankete katılan ücretli çalışanlar içerisinde Türkiyeli katılımcılar aylık ortalama 3698 TL ücret elde ederken, Suriyeliler ise aylık ortalama 3013 TL ücret almaktadır. Türkiyeli kadınların aldığı aylık ücret ortalama 3579 TL iken Suriyeli kadınlar aylık ortalama 2727 TL ücret elde etmektedir.

Ankete ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Mean	Std. Hata	Min	Max
Lnücret	268	7,9981	0,4678354	5,9915	9,6158
Uyruk	268	0,5186567	0,5005866	0	1
Cinsiyet	268	0,2164179	0,4125728	0	1
Eğitim	268	1,6305	1,272	0	4
Sektör Süre	268	7,237	7,3180	0,1	50

Çalışmanın bu bölümünde Türkiyelilerle Suriyeliler arasında ücret farklılığı olup olmadığı Mincer tipi beşerî sermaye modeli ile tahmin edilmiştir. Ücretli ve yevmiyeli çalışanların Türkiyeli mi yoksa Suriyeli göçmen mi olduğunu gösteren kukla değişkende Türkiyeli 1 Suriyeli ise 0 değerini almıştır. Bağımlı değişken olarak Lnücret kullanılan modelde eğitim, yaş ve cinsiyet kontrol değişkenleri olarak yer almıştır.

$$\text{Lnücret} = \beta_0 + \beta_1 \text{Uyruk} + \beta_2 \text{Cinsiyet} + \beta_3 \text{Eğitim} + \beta_4 \text{Yaş} + e$$

4. BULGULAR

Çalışmada en küçük kareler yöntemiyle model tahmini yapılmıştır. Modelde değişen varyans sorunu olduğu için dirençli tahminciler kullanılmıştır. Tablo 2’de yer alan analiz sonuçlarına göre Türkiyeli olmak Suriyeli olmaya göre ücretlerde pozitif yönde %13,2’lik fark yaratmaktadır. Analize göre ücretli ve yevmiyeli çalışan kadınlar ise erkeklere göre %19 civarında daha az ücret elde etmektedir. Eğitim seviyesi ise ücretleri olumlu yönde etkileyen diğer bir değişkendir. Eğitim seviyesinde yukarı doğru çıktıkça, yani ilkokuldan ortaokula ortaokuldan liseye gibi, ücretlerde %13 civarında bir yükseliş meydana gelmektedir. Sektörde çalışılan süre ise analizde kullanılan diğer bir değişkendir. Sektörde çalışılan ekstra bir yıl ücretlerde %1,1’lik artış meydana getirmektedir.

Suriyelileri analiz ettiğimizde ise ücretli çalışan Suriyeli kadınlar, Suriyeli erkeklere göre %21 civarında daha az ücret geliri elde etmektedir. Eğitim seviyesindeki artış Suriyelilerde, ücreti genele göre daha az etkilemektedir. Bir üst eğitim seviyesine geçmek Suriyeli çalışanların ücret

gelirinde %11'lik fark yaratmaktadır. Sektörde çalışılan süre ise Suriyelilerde ücreti genele göre daha fazla etkilemektedir. Bu durumun bir bölümünü Suriyelilerin piyasayı öğrenme süresiyle açıklayabiliriz. Suriyeliler göç ile yeni bir hayat kurarken ilk buldukları işte düşük ücrete razı olmaktadır. Deneyim kazandıkça ise ücretlerde artış yaşanmakta ve belli bir süre sonra ise piyasadaki ortalama ücrete yakınsamaktadır.

Tablo 2. Analiz Sonuçları

	Genel		Suriyeli	
	B	Dirençli Std. Hata	B	Dirençli Std. Hata
Uyruk	0,132*	0,057		
Cinsiyet	(-0,193)*	0,082	(-0,213)**	0,116
Eğitim	0,130*	0,024	0,111*	0,035
Sektör Süre	0,011*	0,005	0,022*	0,009
Sabit	7,673*	0,054	7,667*	0,074
R2	0,163		0,151	
Prob>F	0,00		0,00	
N	268		129	
* 0,05'de anlamlı,**0,1'de anlamlı				

5. SONUÇ

Bu çalışma İstanbul'da yaşayan göçmenler ve yerliler arasında ücret ayrımcılığı/ücret açığı bulunup bulunmadığını araştırmak ve göçmenler arasındaki farkın kapanmasındaki belirleyenleri incelemektedir. Çalışmanın bulguları ücret ayrımcılığının varlığına dair açık bulgular sunmaktadır; kadınların hem yerli hem Suriyeli topluluk içerisinde daha az kazandığını ve Suriyeli kadınların ise emek piyasasında elde ettikleri kazançlar bakımından yerli kadın çalışanlardan daha az kazandığına işaret etmektedir. Bu sonuç Suriyeli kadınların iç içe geçmiş birden fazla dezavantaja (kümülatif dezavantaj) sahip olduklarını göstermektedir. Bu nedenle Suriyelilerin emek piyasasına entegrasyonunda kadınlarla ilgili daha titizlikle planlanmış kamu politikasına ihtiyaç duyulduğu öne sürülebilir. Suriyelilerin emek piyasasındaki dezavantajlı konumunun sadece ücret üzerinden tartışılması hem formel istihdama ulaşma şanslarının düşüklüğünü (yasal çalışma iznine sahip Suriyeli sayısının toplam içerisinde hala çok az olması sebebiyle) ve aynı zamanda emeklilik şansı ve sağlık başta olmak üzere etkileri kapsamamaktadır. Bu nedenle salt kazanç yapısı değil aynı zamanda konunun bu boyutları da hesaba katılarak yapılacak daha kapsamlı çalışmalar, entegrasyonun önündeki engelleri ve bunların etkilerini daha kapsamlı görme fırsatı sunacaktır.

Bununla birlikte çalışmanın ikinci temel bulgusu; Suriyeli çalışanların sektörde çalışma süresi arttıkça ücret açığının kapandığına işaret etmektedir. Yazında işaret edilen biçimde hem dil yeterliliğini hem de emek piyasasındaki beklentilere kendi vasıflarını uyarlama şansını arttırdığı için ülkede bulunma süresi ile ücretler arasında pozitif bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Bu çalışmada, tam olarak ülkede bulunma süresi verisi ile analiz yapma şansı olmasa dahi sektörde çalışma süresi verisi de benzer bir kontrolü yapmaktadır. Hem sektörün ihtiyaç duyduğu vasfı kazanmak hem de çalışma süresi uzadıkça Türkçe konuşma düzeyinin de iyileşmesi nedeniyle Suriyelilerin kazançlarının arttığına işaret etmektedir. Bu çalışmanın bulgularının da alan yazınının da işaret ettiği üzere emek piyasasında ücret açığının kapanmasında Suriyelilerin buldukları sektörün emek piyasasında ihtiyaç duyulan vasıfları kazanması ve dil yeterliliklerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle emek piyasasında Suriyelilere yönelik kamu politikasının öncelikle dil yeteneklerini geliştirmeye ve emek piyasasında açık olan sektörler de gözetilerek işgücü piyasasında daha vasıflı işlere ve dolayısıyla daha iyi çalışma koşullara ve ücretlere erişimlerini arttırabilecek meslek edindirme kurslarına doğru yönelmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Yerel yönetimler ve İŞKUR'un meslek edindirme kurslarının Suriyeliler için dil desteği birlikte tasarlanması bu konuda önemli bir politika aracına dönüşme potansiyeline sahiptir.

Ekonomik entegrasyon tartışmalarında çok temel bir yer kaplayan bu konuda daha kapsamlı verilerle yapılacak çalışmalar göçün başlangıcının üzerinden 10 yıl geçtikten sonra kamu politikasının yapım sürecine ışık tutmak için önemli bir potansiyel taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akpınar, T. (2010). *Türkiye'ye yönelik kaçak işgücü göçü*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(03), 1-22.
- Bakker, L., Dagevos, J., & Engbersen, G. (2017). *Explaining the refugee gap: a longitudinal study on labour market participation of refugees in the Netherlands*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(11), 1775-1791.
- Baum, T. (2012). *Migrant workers in the international hotel industry*. ILO Working Papers
- Bevelander, P., & Lundh, C. (2007). *Employment integration of refugees: The influence of local factors on refugee job opportunities in Sweden*.
- Brell, C., Dustmann, C., & Preston, I. (2020). *The labor market integration of refugee migrants in high-income countries*. *Journal of Economic Perspectives*, 34(1), 94-121.
- Chin, A., & Cortes, K. E. (2015). *The refugee/asylum seeker*. In *Handbook of the economics of international migration* (Vol. 1, pp. 585-658). North-Holland.

- Chiswick, B. R., Lee, Y. L., & Miller, P. W. (2005). *A longitudinal analysis of immigrant occupational mobility: A test of the immigrant assimilation hypothesis*. *International Migration Review*, 39(2), 332-353.
- Colic-Peisker, V., & Tilbury, F. (2006). *Employment niches for recent refugees: Segmented labour market in twenty-first century Australia*. *Journal of refugee studies*, 19(2), 203-229.
- Connor, P. (2010). *Explaining the refugee gap: Economic outcomes of refugees versus other immigrants*. *Journal of Refugee Studies*, 23(3), 377-397.
- Dumont, J. C., Liebig, T., Peschner, J., Tanay, F., & Xenogiani, T. (2016). *How are Refugees Faring on the Labour Market in Europe?: A First Evaluation Based on the 2014 EU Labour Force Survey Ad Hoc Module*.
- Ellis, B. H., Abdi, S. M., Lazarevic, V., White, M. T., Lincoln, A. K., Stern, J. E., & Horgan, J. G. (2016). *Relation of psychosocial factors to diverse behaviors and attitudes among Somali refugees*. *American Journal of Orthopsychiatry*, 86(4), 393.
- Evans, W. N., & Fitzgerald, D. (2017). *The economic and social outcomes of refugees in the United States: Evidence from the ACS (No. w23498)*. National Bureau of Economic Research.
- Fasani, F., Llull, J., & Tealdi, C. (2020). *The economics of migration: Labour market impacts and migration policies*.
- Grand, C. L., & Szulkin, R. (2002). *Permanent disadvantage or gradual integration: explaining the immigrant-native earnings gap in Sweden*. *Labour*, 16(1), 37-64.
- Göç İdaresi, 2021. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Gökmen, Ç. E. (2011). *Türk turizminin yabancı gelinleri: Marmaris yöresinde turizm sektöründe çalışan göçmen kadınlar*. *Çalışma ve Toplum*, 28, 201-231.
- ILO, 2020. Erişim adresi: https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_739463/lang--tr/index.htm
- Kahveci, M. (2019). *Misafirlikten İkinci Sınıf İşçiliğe: Türkiyeli ve Suriyeli İşçiler Arasında Ücret Ayrımcılığı*. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 4(2), 97-118.
- Llull, J. (2017). *The effect of immigration on wages: exploiting exogenous variation at the national level*. *Journal of Human Resources*, 0315-7032R2.
- Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2016). *En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014*. *Çalışma ve Toplum*, 49(2).
- Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2018). *Görünmeyen Göçmen Çocukların İşçiliği: Türkiye'deki Suriye'li Çocuklar*. *Çalışma ve Toplum*, 57(2).
- Mirza, M., & Heinemann, A. W. (2012). *Service needs and service gaps among refugees with disabilities resettled in the United States*. *Disability and Rehabilitation*, 34(7), 542-552.

-
- Mülteciler Derneği, 2021. Erişim adresi: https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gclid=EAIaIQobChMI0b6m-Z3a8wIVAAaWyCh1INAeHEAAYASAAEgI4pPD_BwE
- Reitz, J. G. (2007). *Immigrant employment success in Canada, Part I: Individual and contextual causes. Journal of International Migration and Integration/Revue de l'integration et de la migration internationale*, 8(1), 11-36.
- Ruiz, I., & Vargas-Silva, C. (2018). *Differences in labour market outcomes between natives, refugees and other migrants in the UK. Journal of Economic Geography*, 18(4), 855-885.
- Salikutluk, Z., Giesecke, J., & Kroh, M. (2016). *Refugees entered the labor market later than other migrants. DIW Economic Bulletin*, 6(34/35), 407-413.
- Schultz-Nielsen, M. L. (2017). *Labour market integration of refugees in Denmark. Nordic Economic Policy Review*, 7, 55-90.
- Toksöz, G., Erdoğan, S., & Kaşka, S. (2012). *Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları*.
- Toksöz, G. (2008). *Enformel İşgücü Piyasaları ve Göçmen İşçilere Talep: Karşılaştırmalı Perspektiften Türkiye'nin Durumu. Türkiye İşçi Sınıfı ve Emek Hareketi Küreselleşiyor mu*, 89-107.
- Uçar, C. (2020). *Gaziantep Parça Başı Emek Piyasasının Suriyeli Kadınları: Emek, Zorunlu Göç ve Şiddet. Türkiye'de Göç Araştırmaları*, 38.